

Любов ОСТАШ¹

Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID 0000-0001-8785-7442

Давні імена в українських прізвищах

У писемних пам'ятках XIV–XVII стст. фіксуємо багато власних особових імен церковного походження. Процес їх фонетичної і словотвірної адаптації відбувався давно, починаючись фактично від часів, коли українці прийняли християнство. Як зазначав І. Огієнко, „грецькі хресні ймення були зовсім чужі й незнані для українського народу, а тому в живій вимові їх стали українізувати надзвичайно рано ... Надзвичайно цікаві ті хресні ймення, що їх подає календар нашої величної київської пам'ятки 1056 р., т.зв. Остромирової Євангелії. Багато імен тут уже українізовані, цебто змінили свою грецьку форму під впливом нашої мови, напр. (в родовім чи в давальнім відмінку): василю 271 б, ... дьмитра 272, ... григора 242 б, ... гаурила 231 б, ... григороу 242 б, ... курила 265 б ... і т.ін. Поданий список імен із церковного календаря 1056 р. надзвичайно цінний і цікавий, бо він переконливо свідчить, що вже в половині XI-го віку грецькі ймення зукраїнізувалися, а це говорить за те, що ці ймення спорадично мусіли давно тут появитися (задовго до офіційного охрищення України-Руси), бо процес українізації був певне дуже повільний. Подруге, список цей свідчить також, що вдавнину церква вільно вживала хресних імен у живій зукраїнщеній формі, а не конечно в повній грецькій. Ці наші живі форми вільно вживалися в церкві аж до XIX-го ст.; так само вільно вживано їх по наших урядових канцеляріях, де повна грецька форма звичайно мало знана”².

Писемні пам'ятки XIV–XVII стст. містять дуже різноманітні як за фонетичним, так і за словотвірним оформленням варіанти імен, які віддзеркалювали тодішнє народне мовлення. Багато з них потім вийшли з ужитку. Але вони збереглися в українських прізвищах.

Нижче розглянемо ці процеси на прикладах кількох імен.

¹ Любов Осташ – мовознавець, кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького Львівського національного університету імені Івана Франка, liubov.ostash@lnu.edu.ua

² І. Огієнко, *Naši osobovi jmenná* [v:] „Rідna mova”, № 7, 1935, s. 289-300.

Ім'я **Павь**. Ім'я Павь є усіченим дериватом від імені Павло, яке, у свою чергу, є народним варіантом від церк. імені Пáвель (ЛБ 227)). Ім'я зустрічаємо у Реєстрі Війська Запорозького 1649 року: Павь Ивановичь, 45 зв. (Чрк)) (1649 р. Реєстр). У сучасному іменнику функціонують розмовні варіанти від офіційного імені Павло: Па́ва, Па́вик, Па́вка, Павко́ (ІТ 278); Паву́сь, Па́вцьо (Аркушин 136).

У пам'ятках фіксуємо прізвищеві назви, які походять від імені Павь: дворянинь нашъ Михайло Павша... просиль в насъ селища, у Черкаскомъ повѣтъѣ, на имя Климьтина (Львів, 1510 р. АктыЮЗР I, 44); Я, Михайло Павша... записаль есми свою вѣрную выслугу... селище Климьтинь... братьи старцомъ Пустынского монастыря (Київ, 1512 р. АктыЮЗР I, 45); Пань Богуфаль Павша (Житомир, 1584 р. АКЖМУ 70); Іванъ Павичъ (1756 р. АК V, 163).

Ми зафіксували такі сучасні прізвища, які можуть походити від імені Павь: Павей (СП 261); Павенко (ЮН 615); Па́вик (ІТ 279); Павин (< чол. Пава) (ЮН 615); Паві́ця, Па́вич (СП 261); Павич (ЗА: Вн обл); Па́вичич (Чучка 422); Павке́вич, Павко́, Павко́вич (ІТ 279); Павко, Павкович (ЗА: Рв обл); Павула (Панчук 119); Па́вун, Павчу́к (СП 262), Павич, Павко, Павкович (Редько П, с. 778).

Ім'я **Паникаръ**. Ім'я Паникаръ може мати кілька варіантів походження: а) утворене від Пань за допомогою суфіксів **-ик** і **-ар**: Пан + суфікс **-ик** → Паник + суфікс **-ар** → Паникар. Пор. прізвищеві назви: Гарасим Паниченко (Гадяч, 1688 р. ДГІМ 447) (Паник + суфікс **-ен-к-о** або Панич + суфікс **-ен-к-о**); (род.) Евфима Паниченка (1770 р. МКДП 12); Семен Паниченко (1779 р. МКДП 25); б) народний варіант від Полікарп (ІТ 300).

Ім'я зустрічаємо у давніх пам'ятках: Паникаръ Шеметєнько, 82 зв. (Кнв) (1649 р. Реєстр), Поника(р) (одн.чл. іменув.) (Острожчина, 1576 р. ОО 60); Поникар Класковська (1620 р. ВО 151). У сучасному іменнику функціонує розмовний варіант імені Паніка́рт від оф. Поліка́рп (ІТ 300).

Від імені Паникаръ фіксуємо прізвищеві назви: Степанъ Поника(р), 433 (1649 р. Реєстр); Iwan Ponikarenia (Острог, 1604 р. ОО 148); Поникареня Іван; (жін.) Поникариха (1620 р. ВО 146); Данило Панекаръ (Лубен. полк, 1784 р. Им. сп. 65).

Виявляємо сучасні прізвища, які походять від імені Паникаръ: Паникар (СПЖЛ II, 112); Паніка́р (ІТ 300); Панікар (ЗА: Вн обл, Днц обл, Кв обл, Лг обл, Плт обл, См м, См обл, Хм обл, Хрк м, Хрк обл, Чрг обл, Чрк обл); Паникаревич (ЗА: Вл обл, Вн обл, Днп обл, Днц обл, Жт обл, ІФ обл, Кв м, Кв обл, Лв обл, Лг обл, Од м, См обл, Хрк м, Чрг обл); Паніка́ренко (ВГ 377; ЗА: Днп обл, Днц обл, Лг обл, Од обл, См м, См обл, Трн обл); Паніка́рський, Поніка́р (ІТ 300); Понікар (ЗА: Днп обл, Од м, Од обл, Плт обл, См м, Хрк м); Поніка́рко, Поніка́рчик, Поніка́рчу́к (ІТ 300).

Ім'я **Па(н)ко**. Ім'я Па(н)ко може мати кілька варіантів походження: а) утворене від Пань за допомогою суфікса **-к-о**; б) усічено-суфіксальний дериват

від імен на зразок Панась (ім'я Панась є усіченням від панась < церк. імені Аѳанасій (ЛБ 173), на українському мовному ґрунті звук [θ] у цьому імені передавався як [п]), Панкрат, Панкратій (ІТ 284-286), Паньтелѣй, Пантелеймон (ІТ 285), утворений за допомогою суфікса **-к-о**; в) усічено-суфіксальний дериват від Па[вло], утворений за допомогою однофонежного суфікса **-н-** і суфікса **-к-о**.

Ім'я Па(н)ко зустрічаємо у попередніх століттях: Па(н)ко Пилипе(н)ко, 1 зв. (1649 р. Реєстр), Панко Матвѣе(н)ко, 115 зв. (1649 р. Реєстр), Панько Верещака, 128 (1649 р. Реєстр), Панько Чачало, 139 (1649 р. Реєстр); панко слуга короля (1387 р. ССМ II, 123); Panko (1548 р. Мутник 67); Панько Петрович (Чорнобиль, 1552 р. АЮЗР, 7/І, 591); Панко з сьном (Луцьк, 1561 р. АЮЗР 8/VI, 99); Panko Petrowicz (Галицьке ст-во, 1564 р. ОКЗР I, 90); Па(н)ко Цупьчи(ч) (Острожчина, 1576 р. ОО 48); А при томъ былъ тивунъ Негневицкій Гринко, ... а дѣти мои Сенько а Панько (XVI ст. АктыЗР I, 103); Панко Слюса(р) (Острожчина, 1603 р. ОО 96); Панко Шматко (Ніжин. полк, 1654 р. ПК 227); Па(н)ко Васи́ле(н)ко (Поділ. полк, 1659 р. Крикун 84); Панко Павленко (Харків, 1660 р. ХП 138); Панко Нетреба (1666 р. МПК 49); братя на имя Евсѣй Илленко, Иван и Панко (Конотоп, 1690 р. ДГІМ 1016); Панко Товстий (1695 р. ДГК 53); Панко Бажаненко (Миргород. полк, 1718 р. ПрисМП 157); Панко Дюгтяренко (Полт. полк, 1718 р. ДПП 116); Панко Середенко (Миргород. полк, 1732 р. Присяга 47); Панько Цеберябий (Потоцька сотня, 1752 р. Пивовар 19-20); Панько Сапатій; Панко Сторчакъ (1756 р. АК V, 172, 185); Панько (Лемківщина, 1787–1819 рр. АЛ 12); Панько Романовъ сынъ Яцентюкъ (XVIII ст. МШ 161); Пантельми́нь, Панько́, Пантелій – Пантелеймонъ (1818 р. Павловський 77); Панько́ (< Пантелеймон) (1861 р. Закревський 440); Крути, Панько, головою! (1864 р. Номис 299); Пантелѣй, Панько – Пантелеймонъ (1882 р. Піскунов 178); Панько́ (1909 р. МТ 201); Панько < Пантелеймо́н (1909 р. Грінченко 559); Панко, Панько (Центральна Донеччина, 30-ті рр. ХХ ст. Буга 258); Панько (1940 р. Зілінський 180); м'їй д'їд Пан'ко́ був сто́рожом у па́нс'кому саду́ (ССУГ 65).

Уживається це ім'я і в сучасному антропоніміконі: оф. Панько́, Пантелеймо́н (ВІЛ 90); розм. Панко́/Панько́ від оф. Павло, Панас, Панкрат, Панкратій, Пантелеймон (ІТ 279, 283, 285-286); розм. Панько́ від оф. Павло, Панас, Пантелеймон (Аркушин 137, 140). Ім'я зустрічається і інших мовах: болг Па́нко < Па́но < Панайо́т, Пантелѣй (Илчев 504, 506-507).

Від імені Па(н)ко утворені прізвищеві назви: Ива(н) Па(н)ко, 5 (1649 р. Реєстр); Ждань Па(н)ковичъ, 34 зв. (1649 р. Реєстр); Ива(н) Па(н)че(н)ко, 121 зв. (1649 р. Реєстр); Аньдрушъко Па(н)ченько, 207 (1649 р. Реєстр); Миха(й)ло Па(н)кеви(ч), 315 (1649 р. Реєстр); Степанъ Паньче(н)ко, 391 (1649 р. Реєстр); Сидоръ Панковичъ (Вінниця, 1552 р. АЮЗР 7/І, 604); х Яромола Па(н)ковича взали се(р)мягу (Луцьк, 1560 р. ЛЗК 149); Philip Pa(н)kowicz (Дубівці, 1564 р. ОКЗР I, 66); Пе(т)руше(ц) Па(н)чи(ч) (Острожчина, 1570 р. ОО 39); Ива(н) Па(н)че(н)ко (Поділ. полк, 1659 р. Крикун 84); Тарас Панченко (Харків, 1660 р. ХП 142); Simon Pankiewicz (Холмщина, 1665 р. Мутник S 213); Семко Панченко

(1667 р. ПКГХ 21); Pankowicz (1684 р. Мутнік 67); Антон Панченко (1695 р. ДГК 54); Макар Панченко; Тишко Панко (Миргород. полк, 1718 р. ПрисМП 65, 98); Pankiewicz (1719 р. Мутнік 67); Кононь Панченко (Чернігівщина, 1732 р. Роспись 56); Савка Панченко (Миргород. полк, 1732 р. Присяга 50); Демко Панченко (1756 р. АК V, 143); Pankiewicz (1765 р. Мутнік 67); (род.) Василя Панченка (1771 р. МКДП 13); Лазар Панков (Гадяцький полк), Матвей Панченко (Переясл. полк) (1784 р. Им. сп. 14, 153); Паньків (Pankow), Панькуш (Pankusz), Панчак (Panczak), Панчишин (Panczyszyn) (1785–1788 рр.), Панчук (Panczuk) (1819–1820 рр.) (Прикарп. Львівщина; ІФ 257-258); Федор Иванов Панченко (Сумщина, 1835 р. РСВОСБ 106); Панченко (прізвище) (Сосницький повіт, 1858 р. СКР ч. I, зошит I, 22).

Від імені Па(н)ко походять сучасні прізвища: Панкєвич (СП 264); Панкевич (СПЖЛ II, 112; Фандуль 244: ЮН 619; Holutiak 313); Панків (СПЖЛ II, 112); Панківський (СП 264); Панківський (Holutiak 313); Панкін (СПЖЛ II, 112); Панкó (ГК 173); Панкóв (ГК 173; СП 264); Панков (СПЖЛ II, 112; ЮН 619); Панковець (Holutiak 313); Панковичєнко (ГК 173); Панковський (ЮН 619), Панчак (СПЖЛ II, 112; Holutiak 314); Пánченко (ВГ 7; ГБ 91; ГК 174; Стехна 26); Панченко (СПЖЛ II, 112); Панчишак (СПЖЛ II, 113); Панчишин (СПЖЛ II, 113; Holutiak 314); Панчій (ГК 174); Панчúк (ГК 174; Стехна 16); Панчук (СПЖЛ II, 113; ЮН 621; Holutiak 314); Панькєвич (ГК 174; СП 265); Панькевич (Holutiak 314); Пáньків (ЗА: Ль м); Паньків (СП 265); Паньків (СПЖЛ II, 113; ЮН 621; Holutiak 314); Паньківський (Holutiak 314); Панькó (СП 265; Стехна 22); Панько (СПЖЛ II, 113; ЮН 621; Holutiak 314); Панькóв (ГК 174; СП 265); Паньков (СПЖЛ II, 113; ЮН 621; Holutiak 314); Паньковецький (ЮН 621); Панькóвський (СП 265); Паньковський (ЮН 621); Панкевич (Редько II, 788); Панченко, Панчина, Панчик, Панчишин, Панчук, Паньків, Паньківський (Редько II, 789); Панько, Панькевич, Паньковський, Панькусь (Редько II, 790).

Ім'я **Пань**. Ім'я Пань за походженням може бути: а) усіченням від імен [Ѡ]пань (яке, у свою чергу, є усіченим дериватом від Ѡпанась < церк. імені АѠанасій (ЛБ 173), на українському мовному ґрунті звук [Ѡ] у цьому імені передавався як [п]), Пан[ась] (ім'я Панась є усіченням від Ѡпанась < церк. імені АѠанасій (ЛБ 173), Пань[тел'фй] (ім'я Паньтелй є усічено-суфіксальним дериватом від церк. імені ПантелеимѠ(н) (ЛБ 226)), Пан[телеймон] (ІТ 285); б) усічено-суфіксальним дериватом від Па[вло] (ім'я Павло є народним варіантом від церк. імені Пáвель (ЛБ 227)), утвореним за допомогою однофонеминого суфікса -н/-н'.

Зустрічається ім'я Пань та його похідні варіанти у попередніх століттях: Пань Мовчанє(н)ко, 165 зв. (Ум) (1649 р. Реєстр); Panasz (Холмщина, 1545 р. Мутнік ЗСН 77); А то люди угриновские з роботами и их повинностями: Авд'й, Панец, Каленик, Тимош, Яцко, Конаш – служба (Луцьк, 1561 р. АЮЗР 8/VI, 99); Панє(ц) Макарови(ч) (Острожчина, 1570 р. ОО 38); Паничь Кърило(в) (Поділ. полк, 1659 р. Крикун 81);.

Ім'я функціонує і в сучасному антропоніміконі: розм. Пан від оф. Пантелеймон, Пантелій (ІТ 285); розм. чол. Пáня від оф. Пантелеймон (Аркушин 140).

Ім'я Пань лягло в основу прізвищевих назв: Panewicz (1552 р. Мутник 67); Петро Паненко (Полт. полк, 1718 р. ДПП 148); Петро Пановиця; Павло Паня; Семен Панюк; Микита Паненко (Миргород. полк, 1718 р. ПрисМП 67, 99, 169, 202); Василь Панич (Келебердянська сотня, 1752 р. Пивовар 20-36); Васи(л) Пановиця; Хома Паничъ (1756 р. АК V, 54, 79); Симеон Панич (1777 р. МКДП 20); Панич (Panicz), Панок (Panok), Панонько (Panonko) (Прикарп. Львівщина, 1785–1788 рр. ІФ 257); Панов (прізвище) (Сосницький повіт, 1858 р. СКР ч. I, зошит II, 27); пор. також: Гарасим Паниченко (Гадяч, 1688 р. ДПІМ 447) (Паник + суфікс **-ен-к-о** або Панич + суфікс **-ен-к-о**); (родовий відмінок) Евфима Паниченка (1770 р.); Семен Паниченко (1779 р.) (МКДП 12, 25); Павло Паниця (Гадяцький полк, 1784 р. Им. сп. 21).

Від імені Пань походять сучасні прізвища: Пан (ВГ 389; ГБ 91; СПЖЛ 111; Чучка 427); Панага (ЗА: Зп обл; ЮН 618); Панейко (ЗА; Holutiak 313); Пáнек (СП 264); Панела (Holutiak 313); Панéнко (ГК 173; ІТ 286); Паненко (ЮН 619); Панéчко (ЗА: Рв обл); Панечко (ЮН 619); Пáнєв, Пáнек (СП 264); Пáник (ІТ 286; СП 264); Паник (Панчук 137; ЮН 619); Панúр, Пáницъ (СП 264); Паниця (Holutiak 313); Пáнич (Богдан 215; ІТ 286; СП 264); Панúч (ГК 173); Панич (ЗА: Вн обл; Стехна 9); Паничáк, Паничúк (Богдан 215); Панишко (ЗА: Вл обл; ЮН 619); Пáнів (ІТ 286); Панів (СПЖЛ II, 112); Панівський (СП 264); Пáнін (ГК 173; СП 264); Панін (Holutiak 313); Паніца, Паніч (ЮН 619); Пáнов (Стехна 34); Панóв (ГБ 91; ГК 173; СП 262; Стехна 24); Панов (СПЖЛ II, 112); Панович (Holutiak 313); Панусяк (СП 265); Панúта (ІТ 286); Пануш (ЮН 620); Пáнушко, Панушко (СП 265); Панчúк (ГБ 91; Стехна 16); Панюк (ІТ 286); Панюк (ЮН 621); Паніора (ЗА: Ль м); Паніось (ІТ 286); Панюхно (ЗА: Кв м; ЮН 621); Паньо (ІТ 286); Паньонко (ЗА); Пáня (ГБ 92); Панява (ГК 174); Паняк (Богдан 215); Панейко, Паненко, Панечко, Панич, Паничик, Панів, Паночко (Редько II, 788); Паньо, Паняк (Редько II, 790).

Ім'я **Паньтелѣй**. Ім'я Паньтелѣй є усічено-суфіксальним дериватом від церк. імені Пантелеїмω(н) (ЛБ 226) (пор.: послан был до хана крымского Пантелеймон Радич (1691 р. ЛІМ II, 279); Пантелеймонъ Мурий (Черніг. полк, 1732 р. Роспись 95)), утвореним за допомогою суфікса **-ѣй**: Пантел[еймω(н)] + **-ѣй** → Паньтелѣй.

Ім'я зустрічаємо у давніх пам'ятках: Паньтелѣй Євенько, 441 (Чрн) (1649 р. Реєстр); она... цорку свою... в стан малженский змовила была за Пантелѣя Хвесенка (Стародуб, 1693 р. ВКДГМ 923); Пантелѣй Мосоль; Пантелѣй Зѣнченко (Черніг. полк, 1732 р. Роспись 90, 133); Пантєлымінъ, Панькó, Пантелій – Пантелеймонъ (1818 р. Павловський 77); Пантелій (< Пантелеймон) (1861 р. Закревський 440).

У сучасному іменнику фіксуємо оф. Пантелій (ВІЛ 90; ІТ 285); розм. Пантелійко, Пантелійчик (ІТ 285), суч. діал. Пантелѣй (Нестерчук Дис 99).

Ім'я Паньтел'їй лягло в основу прізвищевих назв і давніх прізвищ: Курьло Па(н)тел'є(н)ко, 338 (1649 р. Реєстр); Ничипо(р) Па(н)тел'їй, 363 зв. (1649 р. Реєстр); Аксень Пантел'єв (Черніг. полк, 1732 р. Роспись 135); Пантелієнко (прізвище) (Сосницький повіт, 1858 р. СКР ч. I, зошит I, 22).

Від імені Паньтел'їй походять сучасні прізвища: Пантелієнко, Пантеліїв, Пантелій, Пантелійчук (ІТ 286); Пантелишин, Пантелюк (Редько II, 788).

Ім'я **Паньтя**. Ім'я Паньтя є усічено-суфіксальним дериватом від імен на зразок Паньтел'їй, утвореним за допомогою суфікса-флексії -'а.

Ім'я Паньтя зустрічаємо у попередніх століттях: Паньтя Усе(н)ко, 171 (Бр) (1649 р. Реєстр), Пьтроу Грьбовьц... продал свою правою отниною от... оурика отца своего Панти (Васлуй, 1495 р. ССМ II, 125). У сучасному іменнику зафіксовано розм. Паньт'оха від оф. Пантелеймон (Аркушин 140).

Від імені Паньтя походять прізвищеві назви: Степан Пантюх з братом Леском (Келебердянська сотня, 1752 р. Пивовар 20-36); Иван Пантюх (Гадяцький полк, 1784 р. Им. сп. 10).

Ім'я Паньтя лягло в основу сучасних прізвищ: Пáнта, Пантáк (СП 264); Пантэля, Пáнтич (ІТ 286); Пáнтия (СП 265); Пант'ó (ІТ 286); Пант'ók (ЗА: Кв м; СП 265); Пант'óх, Пант'óхін (СП 263); Пáнтя (ІТ 286; СП 265); Пантя (ЗА: АР Крим, Вл обл, Жт обл, Кв обл, Лв обл, Мк обл, Плт обл, См обл, Хрс обл, Чрк обл; ЮН 620); Пант'ян (СП 265); Пантюх, Пантюшко (Редько II, 788).

Ім'я **Панюта**. Ім'я Панюта утворене від імені Пань за допомогою суфікса -'ута. Ім'я зустрічаємо у попередніх століттях: Панюта Атамань, 206 зв (Кли) (1649 р. Реєстр), Panuta (одночл. іменув.) (Острожчина, 1604 р. ОО 109). Функціонує ім'я також у сучасному антропоніміконі: розм. Паніюта від оф. Пантелеймон, Пантелій (ІТ 285-286).

Від імені Панюта походять прізвищеві назви: Ва(с)ко Панюте(н)ко, 9 (1649 р. Реєстр); Сємень Панюте(н)ко, 126 (1649 р. Реєстр); Ивань Панюте(н)ко, 157 (1649 р. Реєстр); Стефа(н) Панюте(н), 203 (1649 р. Реєстр); Карьп' Панюте(н)ко, 331 зв. (1649 р. Реєстр); Сємень Панюте(н)ко, 406 зв. (1649 р. Реєстр); Васюта Панюти(ч) (Острожчина, 1576 р. ОО 52); Пилип' Панюта (1756 р. АК V, 69); Алексей Панюта (Ніжин. полк, 1785 р. Им. сп. 38); Панюта (Panjuta) (Прикарп. Львівщина, 1785-1788 рр. ІФ 257).

Від імені Панюта походять сучасні прізвища: Паніюта (ВГ 133; ГК 174; ЗА: Кв м, Лв м, Чрк обл; ІТ 286); Панюта (ЮН 621); Панютин (СПЖЛ II, 113); Панютов (ЮН 621); Панюта (Редько II, 790).

Таким чином, давні імена, які функціонували в українському антропоніміконі у попередніх століттях, не тільки збереглися до сьогодні як народні варіанти імен, а й лягли в основу великої кількості прізвищевих назв, а з часом і прізвищ. Дослідження давніх імен дає змогу краще етимологізувати сучасні прізвища і продемонструвати спадкоємність українського антропонімікону.

ЖЕРЕЛА

РУКОПИСНІ ДЖЕРЕЛА

ЗА – Zapisi avtora statti.

Буга – Buga T., *Dinamika osobovih imen Central'noi Doneččini (kinec' XIX – počatok XXI st.)*, Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk, Donec'k 2010.

Нестерчук Дис – Nesterčuk O., *Slovotvir variantiv vlasnih osobovih imen žiteliv Volins'kogo Polissâ*, Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk, Luc'k 2014.

ДРУКОВАНІ ДЖЕРЕЛА

АК-5 – *Reêstr Vîjs'ka Zaporoz'kogo Nizovogo 1756 roku* [v:] Arhiv Koša Novoï Zaporoz'koï Sičî. *Korpus dokumentiv 1734-1775*, t. 5, Kiïv 2008.

АКЖМУ – *Aktova kniga Žitomirs'kogo miš'kogo urâdu kincâ XVI st. (1582-1588 rr.)*, pidgot. do vid. M. Bojčuk, Kiïv 1965.

АктыЗР – *Akty, odnosâšiesâ k" istorii Zapadnoj Rossii, sobrannye i izdannye Arheografičeskoï Komissieï*, t. I (1340-1506), Sankt-Peterburg" 1846.

АктыЮЗР – *Akty, odnosâšiesâ k" istorii Ūžnoj i Zapadnoj Rossii, sobr. i izd. Arheografičeskoï komissieï*, t. 1–15, Sankt-Peterburg" 1863-1892.

АЛ – Рач'о S., *Antroponimiâ Lemkivšini*, Ternopil' 1995.

Аркушин – *Slovník variantiv vlasnih imen pìvnično-zahidnoï Ukraïni: A – Á*, upor. G. Arkušin, Luc'k 2009.

АЮЗР – *Arhiv Ūgo-Zapadnoj Rossii, izdavaemyj Vremennoj komissiej dlâ razbora drevnih aktov*, č. 1–8, Kiev 1859-1914.

Богдан – Bogdan F., *Slovník ukraïns'kih prizviš u Kanadì, Vinnipeg - Vancouver* 1974.

ВГ – Gorpinič V., *Prizviša stepovoï Ukraïni: slovník*, Dnìpropetrovs'k 2000.

ВІЛ – Skripnik L., Dzâtkivs'ka N., *Vlasni imena lûdej. Slovník–dovidnik*, Kiïv 2005.

ВКДГМ – *Vîjs'kovî kampaniï dobi get'mana İvana Mazepi v dokumentah*, uporâdnik Sergij Pavlenko, Kiïv 2009.

ВО – *Volodinnâ knâziv Ostroz'kih na Shidnij Volinì (za inventarem 1620 roku)*, uporâdk. i peredmovâ İrini Vorončuk, Kiïv, Starokostântiniv 2001.

ГБ – Gorpinič V., Babij Ū., *Prizviša Seredn'oi Naddnìprânšini: slovník*, Dnìpropetrovs'k 2004.

ГК – Gorpinič V., Korniënko İ., *Prizviša Dnìprovs'kogo Priporižžâ: slovník*, Dnìpropetrovs'k 2003.

Гринченко – *Krestnyâ imena lûdej* [v:] *Slovar' ukraïns'koï movi*, zibr. red. žurn. „Kievskââ starina”, uporâdkuvav z dodatkom vlasnogo materialu Boris Grinčenko, Kiïv 1909 [fotoperedruk], Kiïv 1958, t. 4, s. 548-563.

ДГІМ – *Doba get'mana İvana Mazepi v dokumentah*, upor. S. Pavlenko, Kiïv 2007.

ДГК – *Drevnosti goroda Kupânska. 1675-1699: dokumenty po osnovaniï, istorii i pervym godam sušestvovaniâ goroda*, Har'kov 2011.

ДПП – *Džerela z istorii Poltav'skogo polku, Komput 1718 r.*, upor. V. Moklâka, Poltava 2007.

Закревський – Zakrevskij N. *Slovar' malorossijskih" idiomov" ili sobraniê slov" neshodnyh" s" russkimi* [v:] „Starosvâtskij bandurista”, kn. 3, Moskva 1861, s. 255-601.

- Зілинський** – Zilins'kij Ī. *Praci pro govirki Lemkivšini (vid Popradu do Oslavi)*, vstup ta redakciâ Mihajlo Lesiv; zibrav i do druku pidgot. V. Pilipovič, Gorlici 2008.
- Илчев** – Ilčev S. *Rečnik na ličnite i familni imena u b"lgarite*, Sofiâ 2012.
- Им. сп.** – *Imennye spiski kazakov ukrainskih polkov, prohodâših vojskovuû službu v 1784–1785 gg.*, Har'kov 2012.
- IT** – Trijnâk Ī., *Slovník ukraïns'kih imen*, Kiïv 2005.
- ИФ** – Farion Ī., *Ukraïns'ki prizviševî nazvi Prikarpats'koï L'vivšini naprikinci XVIII – počatku XIX stolittâ: z etimologičnim slovníkom*, L'viv 2001.
- Крикун** – Krikun M. *Perepis Podil's'kogo kozac'kogo polku 1659 roku [v:] Krikun M., Miž vijnoû i radoû. Kozactvo Pravoberežnoï Ukraïni v drugij polovini XVII – na počatku XVIII stolittâ*, Kiïv 2006, s. 67-97.
- ЛБ** – *Leksikon slovenoros'kij Pamva Berindi*, pidgot. tekstu i vstupna stattâ V. Nimčuka, Kiïv 1961.
- ЛЗК** – *Luc'ka zamkova kniga 1560–1561 rr.*, pidgot. do vid. V. Mojsiënko, V. Polišuk, Luc'k 2013.
- МКДП** – *Metrična kniga dvoch prihodiv: slobid Buâns'koï i Popel'nastoï 1770-1782 rokiv*, avt.-upor.: N. Žahalova, Kiïv 2011.
- МПК** – *Malorossijskiâ perepisnyâ knigi 1666 goda*, Kiev 1900.
- МТ** – Mihal'čuk K., Timčenko E., *Programa dlâ zbirannâ dialektičnih odmin ukraïns'koï movi*, Kiïv 1909.
- МШ** – Šamraj M., *Marginaliï v starodrukah kiriličnogo šriftu 15–17 st. z fondu Nacional'noï biblioteki Ukraïni im. V. Ī. Vernads'kogo*, Kiïv 2005.
- Номис** – *Ukraïns'ki prikazki, prislivâ i take inše*, ukl. M. Nomis, Kiïv 1993.
- ОКЗР** – *Opisi korolivšin v zemlâh rus'kih XVI viku [v:] Žerela do istorii Ukraïni-Rusi*, t. 1-3, L'viv 1895–1900.
- ОО** – *Opisi Ostrožčini drugoï polovini XVI – peršoï polovini XVII stolittâ*, uporabnik V. Atamanenko, Ostrog 2004.
- Павловський** – Pavlovskij A., *Grammatika malorossijskogo narečiâ*, Sankt-Peterburg 1818.
- Панчук** – Pančuk G. *Antroponimiâ Opillâ : materiali dlâ speckursiv ta specseminariv*, Ternopil' 2001.
- Пивовар** – Pivovar A.V., *Poselennâ zadnìpr's'kih mišc' do utvorennâ Novoï Serbii v dokumentah seredini XVIII stolittâ*, Kiïv 2003.
- Пискунов** – *Slovar' živogo narodnogo, pis'mennogo i aktovogo âzyka russkih ūžan Rossijskoj i Avstro-Vengerskoj imperii*, sost. F. Piskunov, Kiev 1882.
- ПК** – *Prisâžni knigi 1654 r., Bilocerkiv's'kij ta Nižins'kij polki*, upor. Ū. Micik, M. Kravec', Kiïv 2003.
- ПКГХ** – *Perepisnye knigi goroda Har'kova 1667, 1669 gg.*, Har'kov 2009.
- ПрисМП** – *Prisâga Mirgorods'kogo polku 1718 roku*, opr. D. Virs'kij, R. Moskalenko, Kiïv 2012.
- Присяга** – *Prisâga Mirgorods'kogo polku 1732 roku*, opr. D. Virs'kij, R. Moskalenko, Kiïv 2011.
- Редько** – Red'ko Ū., *Slovník sučasnih ukraïns'kih prizviš: u dvoch tomah*, L'viv 2007.
- Реестр** – *Reêstr Vijs'ka Zaporoz'kogo 1649 roku: Transliteraciâ tekstu*, pidgot. do druku O. Todijčuk (golovnij uporabnik), V. Straško, R. Ostaš, R. Majboroda, Kiïv 1995.

- Роспись** – *Imennaâ rospis' Černigovskogo polka 1732 goda*, Har'kov 2010.
- РСВОСБ** – *Revizskaâ skazka vojskovykh obyvatel'j slobody Belka Ahtyrskogo uezda 1835 god*, Har'kov 2010.
- СКР** – *Spisok kozac'kih rodiv Sosnic'kogo povitu. Reviz'ki skazki 1858 roku*, častina 1, zošiti I-II, uklav È. Černec'kij, Bila Cerkva, 2010.
- СП** – *Slovník přizviš: praktičnij slovozmínno-orfografičnij (na materialì Černiveččini)*, gol. red. Lukânûk K.; uklad. Babič N., Kolesnik N., Lukânûk K., Skab M., Red'kva Â., Černivci 2002.
- СПЖЛ** – Gluhovceva K., Gluhovceva I., Lésnova V., *Slovník přizviš žiteliv Lugaňšini: u 2 t.*, Lugans'k 2011.
- ССМ** – *Slovník staroukrajns'koï movi XIV-XV st., u 2-h tomah*, za red. L. Gumeč'koïi, I. Kernic'kogo, Kiïv 1978.
- ССУГ** – *Shidnostepovi ukrajns'ki govirki: naukovo-navčal'nij posibnik*, za red. A. Zagnitka, Donec'k 1998.
- Стегна** – Stehna P.M., *Sučasni přizviša Zaporiz'koï Priazovšini: slovník*, Dnìpropetrovs'k 2009.
- Фандуль** – Fandul' O. *Přizviša Central'noi Hmelniččini, utvoreni sufiksál'nim sposobom [v:] Aktual'ni problemi problemi filologii ta perekladoznavstva*, gol. redaktor M. Skiba, vip. 6, častina 1, Hmel'nickij 2013, s. 238-248.
- ХП** – *Harkivs'kij perepis r. 1660 (Perepis Slobožanšini F.T. Pestrikova j S.S. Ušakova)* [v:] „Zapiski ist.–filol. viddilu VUAN”, kn. XXI, 1928, s. 129-173.
- Чучка** – Čučka P.P., *Slovâns'ki osobovi imena ukrajnciv: istoriko-etimologičnij slovník*, Užгород 2011.
- ЮН** – Novikova Ū.M., *Praktičnij slovozmínno-orfografičnij slovník přizviš Central'noi ta Shidnoi Doneččini*, Donec'k 2007.
- Holutiak** – Holutiak-Hallick Stephen P., *Dictionary of Ukrainian surnames in the United States*, New York 1994.
- Mytnik** – Mytnik I., *Antroponimia Wołynia w XVI-XVIII wieku*, Warszawa 2010.
- Mytnik ZCH** – Mytnik I., *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI-XVII wieku*, Warszawa 2017.
- Mytnik S** – Mytnik I., *Slovník historyczno-etymologiczny antroponimów ziemi chełmskiej (XVI-XVII wiek)*, Warszawa 2017.

ЛІТЕРАТУРА

Ogîenko I., *Naši osobovi jmennâ* [v:] „Rìdna mova”, № 7, 1935, s. 289-300.

Умовні скорочення назв полків із Реєстру Війська Запорозького 1649 року

Б – Білоцерківський; **Бр** – Брацлавський; **Кв** – Київський; **Клн** – Кальницький; **Кнв** – Канівський; **Крп** – Кропивнянський; **Крс** – Корсунський;

М – Миргородський; **Н** – Ніжинський; **П** – Переяславський; **Плт** – Полтавський; **Прл** – Прилуцький; **Ум** – Уманський; **Чг** – Чигиринський; **Чрк** – Черкаський; **Чрн** – Чернігівський.

Загальні умовні скорочення

Вл обл – Волинська область; **Вн обл** – Вінницька область; **див.** – дивись; **діал.** – діалектне, діалектний варіант імені; **Днп обл** – Дніпропетровська область; **Днц обл** – Донецька область; **зв.** – зворотний бік аркуша; **Жт обл** – Житомирська область; **Зк обл** – Закарпатська область; **знах.** – знахідний відмінок; **Зп м** – м. Запоріжжя; **Зп обл** – Запорізька область; **ІФ обл** – Івано-Франківська область; **Кв м** – м. Київ; **Кв обл** – Київська область; **Лв м** – м. Львів; **Лв обл** – Львівська область; **Лг обл** – Луганська область; **м.** – місто; **Мк обл** – Миколаївська область; **нар.** – народний; **обл.** – область; **Од м** – м. Одеса; **Од обл** – Одеська область; **оф.** – офіційний варіант імені; **Плт м** – м. Полтава; **Плт обл** – Полтавська область; **пор.** – порівняй; **р.** – рік; **Рв обл** – Рівненська область; **род.** – родовий відмінок; **розм.** – розмовний варіант імені; **См м** – м. Суми; **См обл** – Сумська область; **Трн обл** – Тернопільська область; **ур.-церк.** – урочисто-церковний варіант імені; **Хм обл** – Хмельницька область; **Хрк м** – м. Харків; **Хрк обл** – Харківська область; **Хрс обл** – Херсонська область; **церк.** – церковне; **Чрв обл** – Чернівецька область; **Чрг обл** – Чернігівська область; **Чрк обл** – Черкаська область.

В основі сучасних українських прізвищ знаходимо різномірні елементи: слов'янські автохтонні імена, християнські імена, прізвиська тощо. У статті розглянуто українські прізвища, які походять від давніх християнських імен. Ці імена, потрапляючи на український мовний ґрунт, зазнавали фонетичної адаптації, від них утворювалась значна кількість народних варіантів. Зараз частина цих власних особових назв вийшла з активного вжитку у функції саме офіційних варіантів імен, але збереглась як народні варіанти імен, а також у сучасних українських прізвищах. У статті досліджено етимологію прізвищ, які походять від християнських імен, встановлено імена, від яких вони утворилися, висвітлено поширення імен і похідних від них прізвищевих назв у минулі століття та представлено список прізвищ і географію їх уживання сьогодні.

Ключові слова: ономастика, антропонімія, власне особове ім'я, прізвище, етимологія.

ANCIENT NAMES IN UKRAINIAN SURNAMES

In modern Ukrainian surnames one can find the diverse elements: Slavonic autochthonous names, Christian names, nicknames, etc. Ukrainian last names derived from the ancient Christian names are studied in the article. These names, getting into the Ukrainian language

ground, underwent the phonetic transformation, the substantial quantity of folk variants were created from them. Currently the part of these proper names is out of the active use – functioning specifically as official variants of names, – however, they are preserved as folk variants of names, as well as modern Ukrainian surnames. The etymology of last names, deriving from the Christian names, is researched in the current article, names from which they were formed are defined, spreading of the names and the deriving surname forms from them is highlighted, and also the list of last names and geography of their usage is provided.

Key terms: onomastics, anthroponomy, proper personal name, last name/surname, etymology.

zgłoszenie artykułu: 30.11.2019

przyjęcie artykułu do druku: 25.06.2020